

PRAĆENJE PRIORITETA U ISTRAŽIVANJU NASILNOG EKSTREMIZMA NA ZAPADNOM BALKANU | 2019.

OSNOVNE ČINJENICE

- Usred sve veće prijetnje koju nasilni ekstremizam (engl. violent extremism, VE) predstavlja širom svijeta države zapadnog Balkana suočavaju se sa znatnim izazovima u održavanju socijalne kohezije i stabilnosti.
- Postoji potreba za boljim razumijevanjem skupina krajnje desnice i etnonacionalističkih skupina, njihove povezanosti s ranijim sukobima i društvenom dinamikom, njihova utjecaja na lokalnu dinamiku te njihove povezanosti s regionalnim i međunarodnim dionicima.
- Zbog veće usredotočenosti na dinamiku nasilnog ekstremizma na razini pojedinaca korupcija može biti neočekivan i nedovoljno istražen čimbenik koji doprinosi nasilnom ekstremizmu i većoj državnoj i socijalnoj nesigurnosti.
- Tvorci politika i stručnjaci na zapadnom Balkanu žele bolje razumjeti na koji način nasilne ekstremističke skupine privlače mlade ljude.
- Tvorci politika i stručnjaci koji rade na prevenciji nasilnog ekstremizma na razini zajednice moraju bolje razumjeti ekosustave društvenog i političkog kapitala unutar zajednica koji poboljšavaju otpornost ili podložnost nasilnom ekstremizmu.
- Potrebno je dodatno istraživanje o državama zapadnog Balkana koje su repatriirale ili kazneno progonile građane koji su se vratili iz inozemstva gdje su sudjelovali u nasilnim ekstremističkim sukobima. Tim bi se istraživanjem postiglo bolje razumijevanje učinkovitosti tih strategija i dobile bi se informacije vrijedne za buduće zajedničke strategije repatrijacije i reintegracije na zapadnom Balkanu.

Kontekst

Usred sve veće prijetnje koju nasilni ekstremizam (engl. violent extremism, VE) predstavlja širom svijeta države zapadnog Balkana suočavaju se sa znatnim izazovima u održavanju socijalne kohezije i stabilnosti. Kao i drugdje, narativi vjerske, krajnje desne i nacionalističke militantnosti snažno utječu na ranjivu mladu populaciju država zapadnog Balkana koja je zbog povijesti regije ispunjene etničkim, vjerskim i građanskim sukobima posebno podložna riziku od terorističke regrutacije u državama regije i inozemstvu. Pojedinci koji su otputovali kako bi se borili za nasilne ekstremističke organizacije u inozemstvu vraćaju se u svoje domovine uslijed teritorijalnih gubitaka koje su ekstremističke skupine doživjele u Siriji i Iraku. Istodobno etnonacionalistički ekstremizam nastavlja dobivati na snazi i širiti se regijom.¹

I dok su neke od ovih tema detaljnije istražene u trenutačno aktualnoj literaturi,² druge su i dalje slabo istražene. Za postojeće je teme istraživanja također potrebno više rada na terenu i čvršći teorijski temelji. Praznine u našem kolektivnom razumijevanju ukazuju na potrebu za dodatnim istraživanjem društvenih dinamika i dinamika nasilnog ekstremizma koje se razvijaju na zapadnom Balkanu. Bolje utemeljeno i detaljnije istraživanje može pomoći u informiranju i olakšati napore u sprječavanju / borbi protiv nasilnog ekstremizma (engl. Preventing/Countering Violent Extremism, P/CVE) u regiji.

U 2019. godini mreža RESOLVE sazvala je lokalne i međunarodne stručnjake radi rasprave o prazninama u istraživanju i razvijanja preliminarnog popisa istraživačkih prioriteta za sprječavanje / borbu protiv nasilnog ekstremizma (P/CVE) na zapadnom Balkanu.³ Teme navedene u nastavku odražavaju njihovu zajedničku stručnost, dubinsko razumijevanje i posvećenost kontinuiranoj analizi trendova i dinamika nasilnog ekstremizma u regiji.

Krajnje desne ekstremističke skupine na zapadnom Balkanu

Kako se krajnje desne ekstremističke i etnonacionalističke dinamike razvijaju na zapadnom Balkanu i kako su povezane s međunarodnim mrežama?

Kao odgovor na sve veću političku i programatsku pažnju posvećenu pojedincima sa zapadnog Balkana koji su otputovali u Irak i Siriju, literatura o radikalizaciji i nasilnom ekstremizmu u regiji je pretežno usredotočena na islamsku radikalizaciju i nasilni ekstremizam.⁴ Objavljena su neka

1 Leonie Vrugtman, „Budući izazovi nasilnog ekstremizma na zapadnom Balkanu (Future Challenges of Violent Extremism in the Western Balkans),” *Institute for Democracy and Mediation*, 2019., <https://idmalbania.org/future-challenges-of-violent-extremism-in-the-western-balkans-february-2019/>

2 Shpend Kursani, „Istraživački forum o ekstremizmu. Pregled literature od 2017. do 2018. godine: Nasilni ekstremizam na zapadnom Balkanu (Extremism Research Forum. Literature Review 2017-2018: Violent Extremism in the Western Balkans),” *British Council*, veljača 2019., https://www.britishcouncil.al/sites/default/files/20fni20kursani_literature20review20ii20-20erf.pdf.

3 Prva dva sastanka zajednički su organizirali Forum MNE i Kosovar Centre for Security Studies (KCSS) u Podgorici u Crnoj Gori u travnju 2019. godine. Drugi sastanak održan je za vrijeme foruma Otpornost zapadnog Balkana (Western Balkans Resilience Forum) koji je organizirao International Republican Institute u Sofiji u Bugarskoj u prosincu 2019. godine. Dvije skupine sudionika uključivale su istraživače, političke i druge stručnjake iz Albanije, Bosne, Kosova, Crne Gore, Sjeverne Makedonije i Srbije. Dodatni sudionici iz Bugarske sudjelovali su na raspravama za vrijeme foruma u Sofiji.

4 Shpend Kursani, „Istraživački forum o ekstremizmu (Extremism Research Forum).”

istraživanja i analize o drugim vrstama ekstremizma u regiji,⁵ ali i dalje postoji velika praznina u razumijevanju dinamike krajnje desnog ekstremizma i etnonacionalizma. Članovi radne skupine raspravljali su o potrebi za boljim razumijevanjem skupina krajnje desnice i etnonacionalističkih skupina. Raspravljali su i o njihovoj povezanosti s prethodnim sukobima i društvenom dinamikom, posebice onima u 1990-im godinama, njihovom utjecaju na lokalnu dinamiku, demokratske institucije i politiku, te o poveznicama između tih skupina i regionalnih te međunarodnih dionika. Iz rasprave su proizašla sljedeća pitanja koja se bave ključnim područjima za daljnje razmatranje i provođenje istraživanja kojima bi se oblikovale politike i procesi:

- Koji je trenutačan položaj skupina krajnje desnice i etnonacionalističkih skupina na zapadnom Balkanu? U kojoj su mjeri te grupe međusobno povezane i u kojoj su mjeri utjecajne u društvima zapadnog Balkana?
- Koje diskurse i narative primjenjuju ekstremističke skupine krajnje desnice na zapadnom Balkanu?
 - U kojoj mjeri nasljeđe sukoba u regiji potkrepljuje narative ekstremne desnice i osnažuje ksenofobiju?
 - U kojoj su se mjeri i na koji način narativi krajnje desnice u regiji koristili međunarodnom dinamikom, uključujući imigraciju s Bliskog istoka, iz Afrike i iz drugih krajeva te pristupne procese i rasprave Europske unije?
- Kako druge vrste ekstremističkih skupina i narativa odgovaraju na ekstremističke skupine krajnje desnice i njihov diskurs i obrnuto?
- Kako ekstremističke skupine krajnje desnice na zapadnom Balkanu međusobno komuniciraju?
- Kako su narativi i skupine krajnje desnice utjecali na poglede na i povjerenje u demokratske vrijednosti?
- Jesu li ekstremističke skupine krajnje desnice na zapadnom Balkanu povezane s postojećim strukturama moći ili političkim strankama?
- Kako krajnje desna ekstremistička ideologija utječe na službenu politiku države?
- Kako vlade odgovaraju na krajnje desni ekstremizam u regiji? Kako ti odgovori utječu na širenje ili razvoj krajnje desnog ekstremizma?
- Kako strane sile utječu na ekstremističke skupine krajnje desnice na zapadnom Balkanu?

5 Luke Kelly, „Pregled istraživanja o krajnje desnom ekstremizmu na zapadnom Balkanu (Overview of research on far right extremism in the Western Balkans),” *K4D Helpdesk Report*, 2019., Brighton, Ujedinjena Kraljevina: Institute of Development Studies, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5d309f7aed915d2fe9ea6aec/620_Western_Balkans_far_Right.pdf. Primjeri literature o drugim vrstama ekstremizma prisutnima u regiji: Marina Lažetić, „Migrantska kriza i mreže krajnje desnice u Europi: studija slučaja za Srbiju (‘Migration Crisis’ and the Far Right Networks in Europe: A Case Study of Serbia),” *Journal of Regional Security* 13, 2018., <https://doi.org/10.5937/jrs13-19429>; Marija Đorić, *Ekstremna desnica: međunarodni aspekti desničarskog ekstremizma* (Right Wing Extremism: International Aspects of Right Wing Extremism) (Beograd: Udruženje Nauka i društvo Srbije, 2014.); Valery Perry, *Ekstremizam i nasilni ekstremizam u Srbiji: manifestacija povijesnih izazova u 21. stoljeću* (*Extremism and Violent Extremism in Serbia: 21st Century Manifestations of Historical Challenge*), (Ibidem, 2019.); Marija Đorić, *Huliganstvo: ekstremizam, nasilje i sport* (*Hooliganism: Extremism, Violence and Sports*), (Srbija: Society of Science, 2012.); Aleksandar R. Ivanovic, „Tradicionalne vrste radikalizma i nasilnog ekstremizma na zapadnom Balkanu kao glavni izazov stabilnosti (Traditional Forms of Radicalism and Violent Extremism in the Western Balkans as the Main Challenge to Stability),” *Securitologia* 1, 2018., https://www.academia.edu/38249643/Traditional_Forms_of_Radicalism_and_Violent_Extremism_in_the_Western_Balkans_as_the_Main_Challenge_to_Stability

Regrutacija mladih

Jesu li mladi skupina podložna riziku od regrutacije za nasilni ekstremizam na zapadnom Balkanu?

Tvorci politika i stručnjaci na zapadnom Balkanu žele bolje razumjeti na koji način nasilne ekstremističke skupine privlače mlade ljude. Uključenost mladih kamen je temeljac za mnoge projekte usmjerene na prevenciju kojima je cilj osnažiti mlade ili podignuti svijest mladih pri pojavi znakova radikalizacije.⁶ Postojeća istraživanja te teme bave se radikalizacijom i regrutiranjem mladih iz svake pojedine države zapadnog Balkana. No potrebno je detaljnije razumijevanje mladih kao šarolike demografske skupine, kao i načina na koje nasilne ekstremističke skupine nastoje izrabljivati ili uplitati različite slojeve mladih kako bi se mogao razviti i implementirati učinkovit preventivni program. Sveobuhvatna analiza rodnih uloga i podataka razvrstanih po rodu i dobi bit će važan čimbenik u shvaćanju svih pojedinosti povezanih s regrutacijom mladih u regiji.

Sudionici su predložili provođenje polaznih studija radi postizanja temeljitog razumijevanja mladih i radikalizacije u državama zapadnog Balkana. Iz rasprave su proizašla sljedeća pitanja koja se bave ključnim područjima za provođenje daljnjih istraživanja kojima bi se oblikovale politike i procesi:

- Kako različite vrste nasilnih ekstremističkih skupina privlače, radikaliziraju, regrutiraju i mobiliziraju mlade na zapadnom Balkanu? Razlikuje li se njihov pristup ovisno o državi?
 - Tko su ciljane skupine među mladima?
 - Kojim se narativima nasilne ekstremističke skupine služe kako bi doprle do mladih?
 - Kojim se metodama i alatima služe?
- Kako izgleda demografska podjela mladih koji se priključuju različitim vrstama nasilnih ekstremističkih skupina s obzirom na rod, dob i sl.?
- Koja je uloga roda u regrutiranju, radikalizaciji i mobilizaciji mladih?
- U kojoj mjeri dostupnost i vrsta obrazovanja, zaposlenja i prilike za uspinjanje društvenom ljestvicom u regiji čine mlade u regiji podložnijima ili manje podložnima riziku od regrutacije?
- U kojoj mjeri nasljeđe etničkih sukoba u regiji utječe na mlade danas? Utječu li etnonacionalistički narativi i narativi viktimizacije iz prijašnjih sukoba i dalje na mlade u državama zapadnog Balkana?
- U kojoj mjeri emigracija mladih i „odljev mozgova” (emigracija talentiranih i obrazovanih pojedinaca u druge države u potrazi za boljim poslovnim i životnim prilikama) utječu na društvenu dinamiku i dinamiku nasilnog ekstremizma na Balkanu?
- Kako mladi gledaju na nasilne ekstremističke skupine i narative u regiji?

6 Eric Rosand, „Organizacije civilnog društva u sprječavanju i suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu na zapadnom Balkanu — izvještaj o mapiranju (Civil Society Organizations in Preventing and Countering Violent Extremism in the Western Balkans— Mapping Report),” *Forum MNE*, prosinac 2018., https://organizingagainste.org/wp-content/uploads/2019/02/regional_report.pdf.

Zarobljavanje države, korupcija i radikalizacija

Koja je poveznica između korupcije i radikalizacije te nasilnog ekstremizma?

Zbog veće usredotočenosti na dinamiku nasilnog ekstremizma na razini pojedinaca korupcija može biti neočekivan i nedovoljno istražen čimbenik koji doprinosi nasilnom ekstremizmu i većoj državnoj i socijalnoj nesigurnosti. Prema nekim teorijama korupcija se smatra prijetnjom sigurnosti i globalnoj stabilnosti i upućuje se na to da korupcija u vladi i kleptokracija mogu dovesti nezadovoljno stanovništvo do ekstrema.⁷ Sudionici su primijetili važnost proučavanja zarobljavanja države. Zarobljena država je država u kojoj korupcija uključuje partnerstvo političkih aktera i pojedinaca iz poslovnog sektora koji se služe političkim procesima za manipuliranje raspodjelom državnih resursa i medijima kako bi pogodovali njihovim vlastitim interesima. Proučavanje te pojave može pomoći boljem razumijevanju trenutačnih dinamika povezanih s nasiljem i nestabilnošću na zapadnom Balkanu.

Sudionici su došli do zaključka da zarobljavanje države neminovno dovodi do nezadovoljstva i ranjivosti. Sudionici smatraju da zarobljavanje države može utjecati na dinamike i trendove radikalizacije u državama zapadnog Balkana koje su pretrpjele sukobe te u kojima su pristupi politici i nadležnosti temeljeni na pravima nestabilni, a raspodjela resursa se smatra uglavnom politiziranom. No poveznica između zarobljavanja države i radikalizacije regije i dalje je neistražena. Ta činjenica je posebno zabrinjavajuća zbog sve češćih rasprava unutar regije koje upućuju na to da postoje poveznice između političkih elita i ekstremističkih aktera.

Sudionici su predložili provođenje unakrsne usporedne studije slučaja kako bi se bolje ispitao opseg zarobljavanja države i veze s nasilnim ekstremizmom u regiji, čime bi se popunila navedena praznina u istraživanju. Iz rasprave su proizašla sljedeća pitanja koja se bave ključnim područjima za provođenje daljnjih istraživanja kojima bi se oblikovale politike i procesi:

- Koja je poveznica između korupcije i radikalizacije te nasilnog ekstremizma u državama zapadnog Balkana?
- Kako je korupcija utjecala na percepciju koju građani imaju o svojim vladama i o mogućnosti vlada da upravljaju državom i služe građanima? Je li to utjecalo na stav građana ili dovelo do pojave alternativnih vrsta državne uprave?
- Koji je utjecaj korumpiranog ili politiziranog pravosudnog sektora u razvijanju osjećaja nepravde?
- Koja je poveznica između političkih elita, vjerskih institucija i nasilnih ekstremističkih skupina na zapadnom Balkanu?
 - Kako se te poveznice očituju (npr. putem sustava pokroviteljstva, sporazuma o sigurnosti ili upravi i sl.)?
 - Kako se te poveznice potiču, podržavaju i njeguju?
- Kako percipirane poveznice između političkih aktera i ekstremističkih dionika te narativa utječu na „status quo” i procese etničke, rasne i/ili vjerske drugosti u društvima zapadnog Balkana?

⁷ Sarah Chayes, *Lopovi države: Zašto korupcija prijeti globalnoj sigurnosti (Thieves of State: Why Corruption Threatens Global Security)* (New York: Norton, 2015.)

- Koja je poveznica između korupcije i radikalizacije te nasilnog ekstremizma? Kako korupcija doprinosi radikalizaciji i kako se političari služe radikalizacijom kako bi opravdali korupciju?
- Kako se političari služe radikalizacijom za opravdavanje vlastitih aktivnosti? Utječe li to ili se podudara sa selektivnom raspodjelom resursa i pristupom vladajućim tijelima u društvima zapadnog Balkana?

Otpornost zajednica

Koji aspekti zajednica zapadnog Balkana čine zajednice otpornijima, manje otpornima ili podložnima pokretačima nasilnog ekstremizma?

Zbog ekonomske i društvene nestabilnosti u državama zapadnog Balkana koje su pretrpjele sukobe, ali i u državama izvan te regije, navedene države i njihove zajednice podložne su vanjskim pokretačima nestabilnosti i nesigurnosti.⁸ Postojeće istraživanje, iako ograničeno, bavi se otpornošću na nasilni ekstremizam na razini regije i država te prati poveznice između podržavanja etnonacionalističkog nasilnog ekstremizma ili nasilnog ekstremizma u Iraku/Siriji te različitih čimbenika osjetljivosti i otpornosti. To istraživanje uključuje i analizu percepcije marginaliziranosti, želje za stabilnošću i svrhom, urbanizacije, mrežne prisutnosti, osnaživanja žena, obrazovanja, bračnog statusa, zaposlenja, vjerskog i etničkog identiteta i traumatskih iskustava uzrokovanih nasilnim ekstremizmom.⁹ Unatoč širokom spektru trenutačnih saznanja, sudionici su primijetili prazninu u razumijevanju ovih dinamika na hiperlokalnoj razini.

Sudionici radne skupštine predložili su da je nužno bolje razumijevanje ekosustava društvenog i političkog kapitala unutar zajednica koji poboljšavaju otpor ili podložnost nasilnom ekstremizmu. Tim bi se razumijevanjem pomoglo tvorcima politika i stručnjacima koji rade na prevenciji na razini zajednice. Sudionici su naglasili da se definicije „otpornosti” i „podložnosti” ne smiju primjenjivati na zajednicu u cjelini. Zajednice mogu pokazivati, a često i pokazuju, znakove otpornosti i podložnosti istovremeno.

Nadalje, napomenuli su da je propaganda nasilnog ekstremizma na internetu prekomjerno proučavana u regiji i da se često odbacuje ili previdi uloga koju izvanmrežne komunikacije i aktivnosti igraju u širenju propagande i narativa nasilnog ekstremizma na razini zajednice. Upozorili su na potrebu za dodatnim istraživanjem upletenosti vjerskih dionika u sprječavanju / borbi protiv nasilnog ekstremizma. Primijetili su da vjerski dionici mogu biti od pomoći u pokretanju rasprava unutar određenih populacija u društvu, ali da izvan tih populacija (pretežno mladih) vjerski dionici nemaju jednak legitimitet i kredibilitet. Sudionici su izjavili da su potrebna dodatna istraživanja o utjecaju obitelji, obrazovanja i izvanškolskih aktivnosti na razvoj otpornosti na ekstremne dionike i retorike na razini zajednice. Neki sudionici su naveli i trendove emigracije kao moguć utjecaj na razinu otpornosti ili podložnosti utjecaju nasilnog ekstremizma na razini zajednice.

8 Sabina Lange, Zoran Nechev i Florian Trauner, „Otpornost na zapadnom Balkanu (Resilience in the Western Balkans),” *EU Institute for Security Studies*, 2017., https://www.ies.be/files/Report_36_Resilience%20in%20the%20Western%20Balkans_0.pdf.

9 Atlantic Initiative, „Borba protiv nasilnog ekstremizma, rezultati polazne studije — Bosna i Hercegovina (Countering Violent Extremism Baseline Program Research Findings—Bosnia & Herzegovina),” prosinac 2018., <http://atlantskainicijativa.org/wp-content/uploads/CVE-Baseline-Research-Findings-December-2018.pdf>.

Iz rasprave su proizašla sljedeća pitanja koja se bave ključnim područjima za provođenje daljnjih istraživanja kojima bi se oblikovale politike i procesi:

- Imaju li organizacije civilnog društva dostupne alate i resurse kojima mogu olakšati pokretanje rasprava i podizanje svijesti o radikalizaciji s roditeljima, prosvjetnim radnicima i drugim utjecajnim članovima zajednice koji su u neposrednom kontaktu s mladima?
- Koje društvene strukture mogu sprječavati rasprave ili bolje razumijevanje nasilnog ekstremizma u različitim zajednicama na Balkanu? Kako te društvene strukture zajedno s ustaljenim nasljeđem nepovjerenja i društvenih podjela na temelju identiteta utječu na otpornost ili podložnost zajednice na lokalnoj, regionalnoj ili državnoj razini?
- Postoje li poveznice (pozitivne ili negativne) između decentralizacije vlasti te otpornosti zajednice i nasilnog ekstremizma? Koji su kompromisi između napora u sprječavanju / borbi protiv nasilnog ekstremizma koje provodi centralna vlast i radnji protiv nasilnog ekstremizma koje provode same zajednice?
- Kako bi se vjerski vođe mogli i trebali uključiti u programe za sprječavanje/borbu protiv nasilnog ekstremizma radi izgradnje otpornosti zajednice na nasilni ekstremizam?
- Hoće li građanske aktivnosti u rješavanju problema povezanih s nasilnim ekstremizmom na razini zajednice moći ostati održive, posebice kad se u obzir uzmu problemi oko financiranja i percepcije legitimnosti?
- Do koje mjere programi za sprječavanje / borbu protiv nasilnog ekstremizma (P/CVE) uzimaju u obzir društvene podjele? Postoji li prostor za druge programe usmjerene prema izgradnji mira i jačanju civilnog društva izvan granica sprječavanja / borbe protiv nasilnog ekstremizma?
- Kako međunarodno financiranje utječe na prirodu i percepciju civilnog društva na zapadnom Balkanu?

Trauma i psihosocijalne usluge

Kakvu ulogu prijašnje traume imaju u procesu radikalizacije i kako pružanje psihološke pomoći osobama s traumatskim iskustvima koja nastupaju poslije sukoba pomaže u prevenciji radikalizacije?

Sudionici su primijetili povećano zanimanje za istraživanje poveznica između traumatskih iskustava i nasilnog ekstremizma. U nekim se istraživanjima pretpostavlja da postoje poveznice između radikalizacije i ranijih traumatskih iskustava.¹⁰ No potrebno je još istraživanja kako bi se bolje razumjela uloga traumatskih iskustava, kako osobnih tako i zajedničkih, u radikalizaciji, regrutaciji, odvajanju i reintegraciji. To je od osobite važnosti za zapadni Balkan, koji je u nedavnoj povijesti

10 Pete Simi, Bryan Bubolz, Hillary McNeel, Karyn Sporer, i Steven Windisch, „Trauma kao preteča nasilnom ekstremizmu: Kako neideološki čimbenici mogu utjecati na priključenje ekstremističkim skupinama (Trauma as a Precursor to Violent Extremism: How non-ideological factors can influence joining an extremist group),” *START*, travanj 2015., https://www.start.umd.edu/pubs/START_CSTAB_TraumaAsPrecursortoViolentExtremism_April2015.pdf; Radicalisation Awareness Network, „Pristup usredotočen na mentalno zdravlje u razumijevanju nasilnog ekstremizma (A mental health approach to understanding violent extremism),” RACEX Post Paper, lipanj 2019., https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-h-and-sc/docs/ran_hsc_prac_mental_health_03062019_en.pdf.

bio poprište nasilnih sukoba i ratova, iz kojeg su građani otputovali kako bi živjeli i ratovali na teritorijima pod kontrolom terorističkih organizacija u Iraku i Siriji te kako bi ratovali u Ukrajini. No zapadni je Balkan ujedno i regija koja je primila stotine povratnika iz tih regija.

Sudionici su naznačili da su širom zapadnog Balkana prisutne traume, društvene stigme i žaljenje, a sve proizlazi iz nasilne povijesti regije.¹¹ Veliki propusti u pružanju psihosocijalne pomoći pri suočavanju s traumatskim iskustvima su i dalje prisutni. Sudionici su primijetili da je potrebno dodatno istraživanje kako bi se razumjelo na koji način dugoročne traume za mentalno zdravlje nakon sukoba mogu dovesti do destruktivnog i nasilnog ponašanja, koje može uključivati i nasilni ekstremizam. Posebice je važno provesti ovakvo istraživanje u poslijeratnim društvima zapadnog Balkana zbog nedostatka pomoći, podrške i mehanizama za nošenje s takvim traumama. Daljnje istraživanje o razini i utjecaju traumatskih iskustava na zapadnom Balkanu moglo bi pomoći stručnjacima u oblikovanju usmjerenijih programa prevencije, intervencije i reintegracije koji bi uzimali u obzir potrebne psihološke i društvene čimbenike.¹² Sudionici su primijetili slabu zainteresiranost za financiranje psihosocijalnih programa i programa koji uzimaju u obzir traumatska iskustva u regiji i kod međunarodnih donatora. Ta zainteresiranost posebice opada nakon isteka donatorovih dvanaest mjeseci razdoblja financiranja.

Iz rasprave su proizašla sljedeća pitanja koja se bave ključnim područjima za provođenje daljnjih istraživanja kojima bi se oblikovale politike i procesi:

- Koji je opseg traume u zajednicama zapadnog Balkana i kako različite razine traume utječu na socijalnu koheziju i blagostanje na razinama obitelji i zajednice?
- Kako traume iz prijašnjih ratova, nasilja, preseljenja, migracija itd. utječu na razinu podložnosti nasilju i radikalizaciji na razini pojedinca?
- Kako dostupnost i pružanje profesionalne pomoći utječu na podložnost i otpornost zajednica na narative i dionike nasilnog ekstremizma?
- Koje psihosocijalne prakse mogu biti od pomoći u podršci za podložne pojedince?
- Kakva iskustva imaju druge države koje su doživjele slične vrste nasilnih društvenih sukoba, kao primjerice Libanon i Sjeverna Irska, koja bi mogla pomoći u osmišljavanju programa povezanih s traumatskim iskustvima i psihosocijalnom pomoći na zapadnom Balkanu?

11 Maya E. Lee, „Prakse i perspektive o mentalnom zdravlju u državama Balkana: pregledni članak (Practices and Perspectives on Mental Health in the Balkan Countries: A Narrative Review),” *Indiana University Journal of Undergraduate Research*, 5 br. 1 (rujan 2019.) <https://doi.org/10.14434/iujur.v5i1.26876>.

12 Valerie De Marinis i Eolene Boyd-MacMillan, „Pristup usredotočen na mentalno zdravlje u razumijevanju nasilnog ekstremizma (A mental health approach to understanding violent extremism),” *RAN Centre of Excellence*, 3. lipnja 2019., https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-h-and-sc/docs/ran_hsc_prac_mental_health_03062019_en.pdf.

Povratnici i reintegracija

Kako konteksti pojedinca, zajednice ili države utječu na učinkovitost inicijativa za odvajanje od nasilnog ekstremizma i pomirenje?

Problem stranih boraca postao je politički interes zapadnog Balkana 2012. godine. Više od 1000 državljana zapadnog Balkana otputovalo je u Irak i Siriju kako bi živjeli i ratovali na teritorijima pod kontrolom terorista. Manje je informacija dostupno o broju pojedinaca koji su otputovali iz zapadnog Balkana kako bi ratovali u Ukrajini.

Danas države zapadnog Balkana nastoje pronaći način kako postupati s onima koji su se vratili i s onima koji bi se željeli vratiti iz tih zona sukoba. Neke države regije još nisu poduzele konkretne korake ka reintegraciji ili prihvaćanju povratka stranih boraca i njihovih obitelji. U drugim državama koje imaju slična iskustva početne i postojeće strukture podrške za reintegraciju ostaju na milost i nemilost dostupnosti financiranja, resursa i dinamike u razvoju povezane s inozemnim nasilnim ekstremističkim sukobima. Tvorcima politika i stručnjaci imaju na raspolaganju određene resurse koji im mogu pomoći u osmišljavanju i provođenju programa reintegracije i kaznenopravnih odgovora. No sudionici su primijetili da bi se dodatno istraživanje trebalo posvetiti posebnim kontekstima pojedinaca, zajednica i država u regiji. Osim toga, sudionici su izrazili mišljenje da je potrebno dodatno istraživanje o državama zapadnog Balkana koje su repatrirale ili kazneno progonile građane koji su se vratili iz inozemstva gdje su sudjelovali u nasilnim ekstremističkim sukobima. Tim bi se istraživanjem postiglo bolje razumijevanje učinkovitosti tih strategija i dobile bi se informacije vrijedne za buduće strategije repatrijacije i reintegracije na zapadnom Balkanu. Drugi su sudionici izrazili mišljenje da, od svih problema povezanih s nasilnim ekstremizmom, repatrijacija i reintegracija stranih boraca, koje su često veoma lokalizirane, nose najmanje posljedice za većinsko stanovništvo regije.

Iz rasprave su proizašla sljedeća pitanja koja se bave ključnim područjima za provođenje daljnjih istraživanja kojima bi se oblikovale politike i procesi:

- Koje se strategije odvajanja od nasilnog ekstremizma trenutačno provode? Jesu li se pokazale učinkovitima?
- Koji su uvjeti potrebni za poticanje bihevioralnih i/ili kognitivnih promjena među radikaliziranim i nasilnim stanovništvom koje se vraća iz sudjelovanja u nasilnim ekstremističkim sukobima u inozemstvu?
- Što znamo o deradikalizaciji?
- Koje su posebne dinamike, zakoni i iskustva koji se trebaju uzeti u obzir pri repatrijaciji mladih povratnika?
- Što treba posebno uzeti u obzir kad su u pitanju povratnici koje se kazneno progone i zatvara pri povratku? Koje bi se mjere trebale poduzeti kako bi se izbjegla potencijalna radikalizacija ili daljnja radikalizacija među povratnicima koje se smješta u zatvorski sustav?
- Koliko je učinkovit i održiv pristup kaznenopravnog odvajanja i deradikalizacije?
- Kako se kaznenopravne strategije država zapadnog Balkana razlikuju ovisno radi li se o povratnicima iz Iraka i Sirije ili povratnicima iz Ukrajine?

O seriji radnih skupina za praćenje istraživačkih prioriteta mreže RESOLVE

Radne skupine za praćenje istraživačkih prioriteta mreže RESOLVE nastoje ubrzati razvoj tematskih ili geografski određenih prioriteta u istraživanju nasilnog ekstremizma na temelju znanja i stručnosti regionalnih istraživača i stručnjaka iz područja sprječavanja / borbe protiv nasilnog ekstremizma.

Mreža RESOLVE zahvaljuje se sudionicima radne skupine, kao i Forumu MNE, centru Kosovar Centre for Security Studies (KCSS) i institutu International Republican Institute (IRI) za sudjelovanje, stručnost, pregledavanje i podršku. Mreža RESOLVE također se zahvaljuje uredu U.S. Department of State's Bureau for Conflict and Stabilization Operations za njegovo velikodušno financiranje ovog prikaza prioriteta, radnim skupinama koje su sudjelovale u njegovoj izradi te istraživačkoj inicijativi za zapadni Balkan mreže RESOLVE.

Prikazi istraživačkih prioriteta mreže RESOLVE sastoje se od informacija od članova radnih skupina i odražavaju mišljenja, stručnost i stavove samih članova. Mišljenja izražena u ovoj publikaciji nužno ne odražavaju stajališta mreže RESOLVE, instituta U.S. Institute of Peace ili bilo kojeg tijela vlade Sjedinjenih Američkih Država.

Objavljeno u listopadu 2020.

RESOLVE NETWORK

better research • informed practice • improved policy on violent extremism •

www.resolvenet.org

Mreža RESOLVE dio je instituta U.S. Institute of Peace i temelji se na desetljećima staroj tradiciji instituta u vidu temeljitog angažmana u zajednicama koje su pogođene sukobima.

**UNITED STATES
INSTITUTE OF PEACE**
Making Peace Possible